

ГОЛОВАЙ Ілля Сергійович,

студент Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник:

БІЛЯЦЬКИЙ Олексій Сергійович,

старший викладач Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНЬСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Формування української національної ідентичності на сьогодні розглядається як одне з першочергових завдань державної політики та є важливою складовою забезпечення її суверенітету й конституційного ладу. В умовах повномасштабної агресії РФ утвердження української національної ідентичності стає ключовим чинником єдності й безпеки суспільства нашої держави, оскільки є одним з базових елементів формування спроможності держави протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Вітчизняна правова система формує стійкий конституційно-правовий фундамент для збереження й розвитку української національної ідентичності. Зазначене обумовлює нормативне закріплення гарантій захисту культури, державної мови та громадянських цінностей. Аналіз нормативно-правових актів з цього питання дає підстави стверджувати, що збереження та розвиток української національної ідентичності має чітке конституційно-правове підґрунтя та забезпечується системою взаємопов'язаних правових і програмних документів. У зв'язку з цим доцільним є аналіз ключових положень Конституції України [1], закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [2] та постанови Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках» [8].

В Конституції України закріплені базові конституційно-правові гарантії збереження української національної ідентичності. Зокрема, відповідно до ст. 10, державною мовою в Україні є українська мова, а держава забезпечує її всебічний розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території країни [1]. Відповідно до ст. 11 на державу покладається обов'язок сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також завдання забезпечувати розвиток етнічної, мовної, культурної та релігійної самобутності корінних народів та національних меншин [1]. Таким чином, можемо дійти висновку, що на конституційному рівні закріплено обов'язок держави щодо збереження мови та культури як фундаментальних складових української національної ідентичності.

Розвиток та конкретизація вищезазначених конституційних положень окреслені в законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [2]. Серед ключових завдань цього документу є формування у громадян активної громадянської позиції на засадах поваги до духовних цінностей українського народу та його національної самобутності, розвиток патріотизму, громадянської стійкості й оборонної свідомості, усвідомлення поваги до державних символів та державної мови. Окрім зазначеного, в законі, також врегульовані питання щодо збереження та поширення української культурної ідентичності серед громадян України та закордонних українців, порядок захисту прав національних меншин, протидії деструктивному впливу держави-агресора в інформаційній і культурній сферах, а також особливості діяльності інститутів громадянського суспільства в умовах сучасної парадигми [2].

Практична реалізація положень вищезазначених нормативних документів забезпечує та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках [8]. Зокрема, в постанові деталізуються напрями й механізми реалізації державної політики у цій сфері.

Стратегія визначає пріоритетні напрями зростання національної свідомості, які передусім мають ґрунтуватися на системі суспільно-державних цінностей, а саме самобутності, волі, соборності та гідності, а також на героїчних прикладах боротьби Українського народу за незалежність, особливо в умовах сучасної збройної агресії. Це забезпечується передусім національно-патріотичним та військово-патріотичним вихованням, а також розвитком громадянської освіти, що підтверджує системний зв'язок державної політики із відповідними конституційними положеннями [8].

Таким чином, чинні нормативно-правові документи формують ієрархічно впорядковану та цілісну систему конституційно-правових гарантій збереження й розвитку української національної ідентичності. Разом з тим, доцільно відмітити, що ефективність цих гарантій визначається не лише їх нормативним закріпленням у відповідних документах, а й реальним впровадженням у вітчизняну практику державного управління та суспільного життя. У даному контексті особливої актуальності набувають механізми реалізації державної політики у сфері утвердження української національної ідентичності, які безпосередньо уможливають практичне втілення цих конституційних приписів і законодавчих норм.

Під час проведеного дослідження, було виявлено, що реалізація державної політики у сфері утвердження української національної ідентичності здійснюється через систему взаємопов'язаних та взаємодоповнювальних механізмів, що мають переважно комплексний характер. Так, провідну роль у цій системі відіграють освітньо-культурні заходи, які спрямовані на формування національної свідомості, утвердження поваги до державної мови, історичної пам'яті, а також збереження та подальший розвиток культурних традицій українського народу.

Отже, узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що конституційно-правові гарантії збереження та розвитку української національної ідентичності в Україні мають комплексний і системний характер. Вони ґрунтуються на положеннях Конституції України, нормах чинного законодавства та стратегічних документах державної політики, які у взаємозв'язку визначають основні напрями утвердження української мови, культури, історичної пам'яті та національних цінностей. На мою думку, саме ці елементи відіграють ключову роль у консолідації суспільства та зміцненні державної стійкості в сучасних умовах. Водночас ефективність зазначених гарантій залежить не лише від їх нормативного закріплення, а передусім від реального механізму реалізації, що передбачає узгоджену взаємодію органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.01.2026).
2. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 19.01.2026).
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 19.01.2026).
4. Про освіту: Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.01.2026).
5. Про закордонних українців: Закон України від 04 берез. 2004 р. № 1582-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
6. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті: Закон України від 09 квіт. 2015 р. № 314-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text> (дата звернення: 19.01.2026).
7. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 лип. 2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 19.01.2026).
8. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках: постанова Кабінету Міністрів України від 15 груд. 2023 р. № 1322. URL: <http://surl.li/uivhd> (дата звернення 21.01.2026).

